

9. Brinton M. Women and the economic miracle: gender and work in postwar Japan / Mary C. Brinton. – Los Angeles: University of California press, 1993. – 299 p.

10. Janie E. Japane Home of the sun / E. Janie. – San-Francisco, 1963. – 357 p.;

11. Sumiko I. The japanese woman: traditional image and changing reality / Iwao Sumiko. – New York: The free press, 1993. – 270 p.

О. Гендзуровська, студ.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, Харків

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В ЯПОНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ В ПЕРІОД СЬОВА (1926-1989 РР.)

Стаття присвячена особливостям гендерної політики в Японії в період Сьова. Автором розглянуті окремі аспекти витоків дискримінації жінок, також проаналізований вплив синтоїзму і конфуціанських традицій на формування відносин між чоловіками і жінками в японському суспільстві в 20-х – 80-х роках ХХ століття. Зроблені висновки про повернення в Японії до «прихованого матриархату».

Ключові слова: гендер, дискримінація, синто, конфуціанство, період Сьова.

О. Gendzurovska

Kharkiv National pedagogical university
Named by G.S.Scovoroda, Kharkiv

POSITION OF WOMEN IN JAPANESE SOCIETY DURING THE SHOWA PERIOD (1926-1989)

Article concerns the peculiarities of gender policy in Japan during the Showa. The author considers some aspects of the origins of discrimination against women, also analyzed the influence of Shinto and Confucian traditions in the formation of relationships between men and women in Japanese society in the 20-80-ies of the XXth century. Conclusions about returning to Japan to “hidden matriarchy.”

Keywords: gender, discrimination, Shinto, Confucianism, Showa period.

УДК 94(520) «1603/1867»

Ю. Голубнича, студ.

Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ

СВІТАНОК ТА СУТІНКИ ДОБИ САКОКУ: СУТНІСТЬ СИСТЕМИ САМОІЗОЛЯЦІЇ

У статті аналізується сутність системи самоізоляції Японії, і зокрема процес мінімізації контактів країни з зовнішнім світом з метою забезпечення стабільності влади сьогунату, запобігання іноземним впливам, насамперед проникненню християнства та зарубіжного купецтва. Хронологічно період правління сьогунів з династії Токугава охоплює період XVII – перша пол. XVIII ст. Політика самоізоляції Японії є дискусійним аспектом у західній і російській історіографії, в Україні ця наукова проблема є малодослідженою. Існують різні погляди на те, який вплив мала дана політика на розвиток держави і у японській історіографії.

Ключові слова: Японія, сьогунат Токугава, сакоку, самоізоляція, Едо бакуфу.

Дослідницька проблема, що була порушена в даній статті, належить до числа найконтроверсійніших питань середньовічної історії Японії. Мета дослідження полягає у проведенні аналізу законотворчої діяльності сьогунів, покликаної встановити інституційний бар'єр проникненню будь-яких іноземних впливів у Японії. Було комплексно опрацьовано та проаналізовано історіографічний доробок японських, американських та російських вчених, завдяки чому стало можливим дійти до важливих узагальнень, які суттєво прояснюють внутрішній зміст політики «самоізоляції» Японії.

На межі XVI – XVII ст. Японія підтримувала зв'язки з шістнадцятьма країнами. У ті часи японські кораблі плавали не лише до берегів Східної та Південно-Східної Азії, а й у 1610 та 1613 рр. на перетнули Тихий океан, прямуючи до Нової Іспанії (так тоді називали Мексику). Міжусобні війни доби Сенгоку призвели до пожвавлення торгівлі між Японією та Португалією, адже головним імпортом була вогнепальна зброя. Крім того, португальські купці мали монополію на ввіз до Японії китайського шовку та тканин. Прямої торгівлі між Китаєм та Країною Сонця не було. Експортували португальці в більшості золото та срібло. Ще однією важливою сферою їх діяльності на Японських островах стало місіонерство – поширення християнства серед населення. Згодом на території країни почали з'являтися іспанці, які також ставили на меті повернення японців до християнства, та голландці і англійці, яких все ж більше цікавила торгівля. Перші голландські кораблі прибули до Японії у 1609 р., а англійці заснували свої факторії на острові Хірадо у 1613 р. [Лещенко 2010, с.225]

Перший об'єднувач Японії Ода Нобунага не приймав ніяких кроків задля обмеження діяльності європейців, а навпаки вбачав у них важливих імпортерів зброї та підтримку у боротьбі із непокірними буддійськими монахами.

Та поява на середину XVI ст. європейців у Японії не тільки сприяла розвитку морської торгівлі, а й мала вагомий вплив на загострення міжусобних війн. Оскільки ті феодала, що прихильно віднеслися до місіонерів і самі християнізувалися, а саме це стосується південних даймьо, отримували від них неабияку підтримку (військо, зброя та ін.), а це у свою чергу могло призвести до підкорення Японії європейськими колонізаторами.

Перші тенденції часткової ізоляції почали простежуватися ще за правління Тоїтомі Хідейоші. У червні 1587 р. він заборонив приймати християнство великим феодалам та наказав усім місіонерам впродовж 20 днів покинути країну. Через десять років відбулась перша публічна страта 24 християн як *«прибічників ворожої секти»* [Искандеров 1984, с.188]. Робилися спроби контролювати торгівлю: зовнішня торгівля мала вестися без посередників та за спеціальним завіреним дозволом – червоною печаткою шюнджі.

Але вершини політика самоізоляції досягла зі створенням третього сьогунату Токугава. Перший сьогун Токугава Ієясу вбачав у християнстві велику загрозу для миру та спокою країни, а саме: підриєв релігії синто і традиційних механізмів ідеологічного контролю влади над японським суспільством – місіонери активно втручалися у внутрішньополітичне життя, сприяючи розвитку сепаратистських тенденцій на півдні країни [Совастеев 2008, с.61]. Зваживши усі «за» і «проти», у 1612 р. Ієясу видав указ,

що поставив християнство поза законом, а у 1614 р. були заборонені усі іноземні релігії [Мак-Клейн 2011, с.80]. У морській торгівлі Ієсус зробив ставку на голландців та англійців, дозволивши останнім розмістити свою факторію на острові Хірадо і у м.Нагасакі.

Політика самоізоляції посилилась за часів правління Токугава Хідетада. Він прийняв закон, що дозволяв ведення зовнішньої торгівлі лише тим, хто був пов'язаний з домом Токугава. З 1624 по 1636 рр. було видано ряд указів, що обмежували зв'язки Японії з європейцями. У 1624 р. було заборонено в'їзд іспанців. Згідно з указом від лютого 1633 р. суворо заборонялося відправляти судна за кордон, не інакше як по спеціальним дозволам роджю. Також заборонялося повернення на батьківщину тих японців, які прожили за кордоном понад 5 років. У 1635 р. сьогунат видав третій ізоляціоністський указ, за яким кораблям китайців, голландців та інших іноземців дозволялося причалювати лише у Нагасакі. Вїзд японців закордон і вертання додому тих японців, які перебували закордоном, було заборонено. З 1636 р. у дію вступив наступний ізоляціоністський указ [Жуков 1998, с.437]. За даними указу португальці, які не були зайняті у торгівлі, разом із жінками і дітьми, включаючи етнічних японок і метисів, числом у 278 осіб були депортовані до Макао. Португальські купці та їх факторія була переведена з острова Хірадо до штучного острова Деджіми у Нагасакі.

Великим поштовхом для посилення тенденції штучної ізоляції стало Сімбарське християнське повстання у 1637–1638 рр. Після придушення повстання «кірістан» за підтримки голландської ескадри, сьогунат рядом указів остаточно «закрив» країну, намагаючись перекрити будь-яке іноземне втручання, розпочавши таким чином епоху Сакоку («країна на замку») [Гальперин 1963, с.78]. З 1639 р. усі торгівлі та дипломатичні зв'язки Японії з Португалією були розірвані. У 1640 р. із колонії Макао до м.Нагасакі прибуло португальське посольство. Від послів вимагали зречення християнської віри. Вони відповіли відмовою і, як наслідок, майже всіх було страчено на вогнищі – 61 чол. Ті, хто уникнули страти, були вислані назад до Макао з досить красномовним посланням від сьогуну Іеміцу, у якому говорилося: *«Повідомити жителів Макао, що японці не бажають отримувати, ні золота, ні срібла, ні будь-які подарунки чи вироби, – одним словом – абсолютно нічого від них. Ви ж свідки того, що я знищує навіть одяг тих, хто учора були страчені на вогнищі. Нехай чинять так само по відношенню до нас; якщо вони знайдуть привід, щоб вчинити так, ми не будемо перешкоджати їм. Нехай вони думають, що нас більше немає і ніколи у світі не було. Допоки сонце зігріває землю, нога жодного християнина не осмілиться ступити на землю Японії. І нехай всі знають, що хоч сам Король Філіп з Іспанії чи сам Бог християн або навіть великий Будда порушать цю заборону – вони поплатяться головою»* [Кеннан 1914, с.489-493].

У 1641р. Іеміцу прийняв указ, який дозволив вести торгівлю лише з голландцями та китайцями у потру Нагасакі, який знаходився під безпосереднім контролем бакуфу.

У першій половині XVII ст. цей крок з боку бакуфу можна вважати досить обдуманим, адже вигнання іноземців було однією з мійр, котра сприяла стабілізації країни. Таким чином, влада монополізувала зовнішню торгівлю, тому доходи бакуфу від неї лише зросли.

Як наслідок, відсутність вільної торгівлі загальмувала активність японських купців і призвела до розвитку внутрішньої торгівлі. Вони створили особливий японський стиль управління, своєрідну етику ведення ділових справ, що виявилось досить ефективним навіть на новітньому етапі японської історії. Така ситуація у країні вела до розвитку суспільства за рахунок внутрішніх імпульсів.

Слід зазначити, що ізоляція була не абсолютною. Японський уряд відмовлявся приймати кораблі, купецькі делегації та посольства будь-яких країн Західного світу окрім Голландії. Контактною зоною з останньою визначалося Нагасакі, де голландцям було дозволено жити у резервації, але заборонялося подорожувати країною [Рубель 1997, с.171]. Хоча сьогунат встановлював торговельні обмеження для західних країн, він все ж таки підтримував торгівлю з сусідами : Китаєм, Кореєю, Рюкю та айнами. Китайці торгували з японцями через порт Нагасакі, корейці – через порт Цушіма-хану, рюкусі – через порти Сацума-хану, а айни – через порти Маедзакі-хану на острові Хаккайдо [Лещенко 2010, с.230].

В історіографії період сакоку трактують по різному. Американський історик Дж. Холл виокремлює такі причини «закриття» країни:

- намагання встановити внутрішньо-політичну стабільність;
- бажання володіти монополією в областях заморської торгівлі;
- страх перед християнством.

Також не слід забувати про страх перед колонізаторськими намірами Європи щодо Японії. Дані кроки з боку бакуфу зупинили просування ідей християнства, ізолювали суспільство від проникнення іноземної культури, ідеології, поглядів, які б могли спровокувати ще більше загострення міжусобних війн та призвести до підриву політичного стану Японії взагалі.

Проаналізувавши подальший економічний, культурний, науковий стан країни можна зробити висновки, що дана політика почала гальмувати розвиток держави і призвела до економічної кризи XVIII ст. Негативним наслідком самоізоляції стало те, що японська економіка замкнулась у клітці феодалної автаркії натурального і напівнатурального господарства [Власов 1991, с.54]. Японський абсолютизм на відміну від європейського не прискорював накопичення капіталу, а об'єктивно протидіяв цьому. Народ опинився відірваним від культурної спадщини передових країн Європи, від їх досягнень в області техніки та науки. Для епохи Едо характерний високий культурний розвиток, але культура починає ставати більш штучною [Голдобин 1970, с.447].

Більшість японських істориків подають досить негативні наслідки даної епохи для Країни Сонця, що сходить. Нітобе Інадзо, зазначає, що не маючи можливості черпати натхнення з-за моря, закриваючись від світу, японці були змушені шукати натхнення лише у своїй культурі, все більше і більше, роблячи її штучною, звертаючись до старих звичаїв, традицій. Таким чином, побутує думка, що «закриття» не сприяло збереженню самобутності нації, а навпаки скувало природний розвиток, не даючи можливості самостійно розвиватися та змушуючи занурюватись у свої роздуми і черпати натхнення раз за разом звертаючись до давно існуючих норм, традицій і звичаїв. Як зазначає Е. Феноллоза *«Японія опинилась ізольованим островом перед світом, що розвивався»* [Кірквуд 1988, с.80].

Видається обгрунтованою теза, що набула популярності у 1980-х роках про те, що запровадження жорстких обмежувальних заходів щодо іноземців було інспіровано тамтешньою голландською купецькою громадою, яка в такий спосіб намагалась позбутись своїх конкурентів як на Японських островах, так й в інших країнах Південно-Східної Азії. Протестантська Голландія прагнула торгової гегемонії у Східній Азії і перебувала у конфлікті з католицькими Іспанією і Португалією, які займали позиції лідерів у цьому регіоні. Тому голландці активно сприяли дискредитації іспанців і португальців в очах японської влади, виставляючи їх колонізаторами, а католицьке християнство – засобом для поневолення. Такими ж наклепами голландські купці намагалися позбутися конкурентів-японців, які активно торгували у Південно-Східній Азії, зображаючи їх потенційними проповідниками християнства, яке вони могли прийняти закордоном. Політичні інтриги Голландії підштовхнули японський сююгат до встановлення ізоляції країни, і принесли голландцям бажану монополію у японсько-європейській торгівлі. У наш час це питання залишається дискусійним, адже, у першій половині XVII ст. дана політика призвела до стабілізації у країні, але згодом вона почала гальмувати розвиток Японії.

Культуру Едо інколи називають «штучною», та не можна цілком погодитись з цією думкою. Навіть якщо японці були ізольовані від контакту зі світом і не могли черпати натхнення та нові віяння деінде, вони звертались саме до своїх звичаїв, своїх традицій і історії. Те, що вони по-новому осмислювали давню культуру, занурювались у свій внутрішній світ щоразу відображаючи все через нову призму бачення і створило саме цю неймовірну, не детерміновану іноземними впливами культуру. Тому не слід вважати Сакоку періодом застою.

Наслідком «самоізоляції» Японії стало тимчасове випадіння країни із світового культурно-цивілізаційного процесу, а також міжнародного розподілу праці, що обумовило економічне відставання Японії від розвинутих держав світу. Натомість Японія зуміла зберегти своє «я», вікові устої життя власного народу, традиційну культуру та побут, що й сьогодні вирізняє японську націю з поміж інших.

Список використаних джерел

1. Власов В. В. Япония: производственная инфраструктура / В. В. Власов. – М.: Наука, 1991. – 182 с.
2. Гальперин А. Л. Очерки социально-политической истории Японии в период позднего феодализма / Александр Львович Гальперин. – М.: Институт народов Азии (Академия наук СССР), 1963. – 197 с.
3. Голдобин А. М. История стран зарубежной Азии в средние века / А. М. Голдобин, Д. И. Гольдберг, И. П. Петрушевский. – М., 1970 г. – 640 с.
4. Искендеров А. А. Тоётоми Хидэёси / Ахмед Ахмедович Искендеров. – М.: Наука, 1984. – 447 с.
5. История Японии. С древнейших времен до 1868 г. / под ред. А. Е. Жукова. – М.: Институт востоковедения РАН, 1998. – 659 с. – (Институт востоковедения; т. 1).
6. Кирквуд К. П. Ренессанс в Японии / Кеннет Портер Кирквуд. – М.: Наука, 1988. – 303 с.
7. Лещенко Н. Ф. Япония в эпоху Токугава / Нелли Федоровна Лещенко. – М.: Крафт+, 2010. – 352 с.

8. Мак-Клейн Дж. Л. Япония. От сегуната Токугава – в XXI век / Джеймс Л. Мак-Клейн. – [пер. с англ. Красулина Е. А.]. – М.: Астрель, 2011. – 895 с.

9. Рубель В. А. Японська цивілізація : традиційне суспільство і державність / Вадим Анатолійович Рубель. – К.: Акваілон-Прес, 1997. – 256 с.

10. Совастеев В. В. Очерки – истории Японии. От Токугава Иэясу до Хасимото Рютаро / В. В. Совастеев. – Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2008. – 296 с.

11. Kennan G. How Japan lost her chance in the Pacific / G. Kennan // The Outlook. – 1914. – June 27. – 556 p.

Ю.Голубничая

Киевский университет имени Бориса Гринченка, Киев

РАССВЕТ И ЗАКАТ ЭПОХИ САКОКУ: СУТЬ СИСТЕМЫ САМОИЗОЛЯЦИИ

В статье анализируется суть системы самоизоляции Японии, и в частности процесс минимизации контактов страны с внешним миром с целью обеспечения стабильности власти сёгуната, предотвращения иностранным влияниям, прежде всего проникновению христианства и зарубежного купечества. Хронологически период правления сёгунов из династии Токугава охватывает период XVII - первая пол. XVIII в. Политика самоизоляции Японии является дискуссионным аспектом в западной и российской историографии, в Украине эта научная проблема является малоисследованной. Существуют разные взгляды на то, какое влияние имела данная политика на развитие государства и в японской историографии.

Ключевые слова: Япония, сёгунат Токугава, сакоку, самоизоляция, Эдо бакуфу.

Y. Golubnycha

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

SUNRISE AND SUNSET OF ERA SAKOKU: THE ESSENCE OF SELF-ISOLATION SYSTEM

The essence of Japan's self-imposed isolation, and in particular the process of minimizing contact with the outside world in order to ensure the stability of the shogunate, prevent foreign influences, primarily the penetration of Christianity and foreign merchants has been analyzed in the article. Tokugawa shoguns covers the period XVII - the first half of the XVIII century. Japanese policy of isolation is controversial aspect of Western and Russian historiography, also this scientific problem is a little-studied in Ukraine. There are different views on what impact this had on the development of state policy and Japanese historiography.

Key words: Japan, the Tokugawa shogunate, sakoku, isolation, Edo bakufu.